

**RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA BANDLIKNI
TAMINLASH LOYIHALARI TADQIQI**

Ashirov Farxod Oslonovich

O‘zbekiston Respublikasi

Bank-moliya akademiyasi tinglovchisi

Hozirgi davrda global iqtisodiyotda raqamli texnologiyalar keng joriy etilishi natijasida iqtisodiy munosabatlar shakli, mehnat bozori va bandlik tizimi keskin o‘zgarishlarga yuz tutmoqda. Raqamli iqtisodiyot mehnat bozorining yangi modelini shakllantirmoqda, bu esa an’anaviy ish joylarining qisqarishi, yangi kasblarning paydo bo‘lishi va bandlik siyosatining moslashuvchanligini talab qilmoqda. Zamonaviy iqtisodiy sharoitda raqamli iqtisodiyotga mos bandlikni ta’minlash bo‘yicha samarali loyihalarni ishlab chiqish va amaliyotga joriy etish dolzarb ahamiyat kasb etadi.

Raqamli iqtisodiyot sharoitida bandlikni ta’minlash ikki asosiy omilga tayanadi: texnologiyalarni rivojlantirish orqali yangi ish o‘rinlari yaratish va mavjud mehnat resurslarini yangi raqamli sharoitlarga moslashtirish. Ayniqsa, masofaviy ish, frilanserlik, elektron savdo, onlayn xizmatlar kabi sohalar orqali yoshlarga, ayollarga va chekka hududlarda yashovchi aholiga keng imkoniyatlar ochiladi. Bunday loyihalar xalqaro tajribada keng qo‘llanilib, o‘z samarasini bergan.

O‘zbekistonda “Raqamli O‘zbekiston – 2030” strategiyasi doirasida raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish bo‘yicha bir qancha dasturlar amalga oshirilmoqda. Jumladan, Axborot texnologiyalari va kommunikatsiyalarini rivojlantirish vazirligi, Bandlik va kambag‘allikni qisqartirish vazirligi hamda Innovatsion rivojlanish vazirligi hamkorligida IT-kasblar bo‘yicha o‘quv kurslari tashkil etilgan, IT-parklar faoliyati yo‘lga qo‘yilgan, masofaviy bandlikni qo‘llab-quvvatlash bo‘yicha huquqiy asoslar ishlab chiqilgan.

Raqamli iqtisodiyotda bandlikni ta’minlash uchun quyidagi yo‘nalishlarda tizimli yondashuv muhim:

Birinchidan, mehnat bozorining raqamli xaritasini yaratish va uni tizimli tahlil qilish kerak. Bu orqali qaysi sohalarda ishchi kuchiga talab yuqoriligi, qayerda yangi raqamli kasblar zarurligi aniqlanadi. Shunga mos ravishda aholini qayta o'qitish va yo'naltirish imkoniyati yaratiladi.

Ikkinchidan, raqamli ta'lim va kasbiy qayta tayyorlash dasturlarini kengaytirish lozim. Dasturchilik, sun'iy intellekt, kibermuhandislik, grafik dizayn, ma'lumotlar tahlili kabi sohalarda o'quv markazlari va onlayn platformalar orqali aholining raqamli savodxonligini oshirish zarur. Davlat-xususiy sheriklik asosida bepul yoki subsidiyalangan kurslar tashkil etish maqsadga muvofiq.

Uchinchidan, onlayn bandlik platformalarini yaratish va qo'llab-quvvatlash orqali ish qidirayotganlar va ish beruvchilarni tez va samarali bog'lash mumkin. Frilanserlar, yarim stavkali ishchilar va masofaviy bandlik formalarini rag'batlantirish — zamonaviy mehnat bozorining talabidir. "Ishga marhamat" monomarkazlarining faoliyatini raqamli tizimlarga integratsiya qilish bu borada ijobiy samara beradi.

To'rtinchidan, startaplar va frilanserlar uchun qo'llab-quvvatlov tizimini yaratish zarur. Ular uchun soliq imtiyozlari, mikromoliyalashtirish, biznes-inkubatorlar, coworking maydonchalari, grantlar va yarmarkalar orqali qo'shimcha imkoniyatlar yaratiladi. Bu esa ayniqsa, yoshlar va ayollar bandligini oshirishda muhim rol o'ynaydi.

Beshinchidan, mehnat qonunchiligiga mos ravishda yangi bandlik shakllarini huquqiy jihatdan mustahkamlash lozim. Raqamli iqtisodiyotda ko'plab ishchilar mustaqil (mustaqil ijrochilar, masofaviy ishchilar) sifatida faoliyat yuritadi. Ularning huquqiy maqomini belgilash, ijtimoiy himoyasini ta'minlash va soliq yengilliklarini joriy etish bugungi kunda zaruriy choradir.

Xulosa qilib aytganda, raqamli iqtisodiyot sharoitida bandlikni ta'minlash uchun innovatsion loyihalarni ishlab chiqish, aholini raqamli kasblarga o'rgatish, mehnat bozori ehtiyojlarini tahlil qilish va mos huquqiy asoslarni yaratish talab etiladi. O'zbekistonda bu borada dastlabki bosqichlar amalga oshirildi, ammo ilg'or

xalqaro tajriba asosida loyihalarni chuqurlashtirish va hududlar kesimida tatbiq etish orqali barqaror ijtimoiy-iqtisodiy o'sishga erishish mumkin.

Shu o'rinda ta'kidlash lozimki, raqamli iqtisodiyotda bandlikni ta'minlash faqat texnologik yechimlar yoki infratuzilmaviy imkoniyatlar bilan cheklanmaydi. Bu — ijtimoiy, iqtisodiy, ta'limiy va mehnat huquqiy tizimlarining uyg'unlashgan rivojlanishini talab qiladigan murakkab tizimdir. Raqamli iqtisodiyotning yuksalishi bilan bir qatorda, "raqamli tengsizlik" muammosi ham paydo bo'lmoqda. Jumladan, internet va texnologiyalarga kirish imkoniyati cheklangan aholining bandlikdan chetda qolishi xavfi mavjud.

Xalqaro tajriba shuni ko'rsatmoqdaki, rivojlangan davlatlar (masalan, Estoniya, Janubiy Koreya, Singapur, Germaniya) bandlik siyosatini raqamli iqtisodiyot talablariga mos ravishda qayta qurmoqda. Masalan:

- **Estoniya** raqamli davlat konsepsiyasi doirasida barcha davlat xizmatlarini onlayn shaklga o'tkazdi va aholining 99% raqamli ID orqali xizmatlardan foydalanadi. Bu esa frilanserlar va masofaviy ishchilar sonining keskin ortishiga olib keldi.
- **Janubiy Koreya** "Digital New Deal" dasturi orqali 900 mingga yaqin yangi raqamli ish o'rni yaratdi, IT sohasida yoshlarni o'qitishga katta mablag' yo'naltirildi.
- **Germaniya** "Industrie 4.0" loyihasi orqali ishlab chiqarishni avtomatlashtirib, yangi raqamli mutaxassisliklar bo'yicha bandlikni kengaytirdi.

Ushbu tajribalar O'zbekiston uchun quyidagi asosiy yo'nalishlarda amaliy qadamlar tashlash zarurligini ko'rsatmoqda:

1. **Raqamli infratuzilmani hududlar kesimida kengaytirish.** Internet tezligi va qamrovi — raqamli ish o'rinlari rivoji uchun hal qiluvchi omildir. Ayniqsa, qishloq va chekka hududlarda bu boradagi sustkashliklar bartaraf etilishi zarur.
2. **Raqamli iqtisodiyotga mos kasblarni rasmiy tan olish.** Frilanser, kontent yaratuvchi, onlayn konsul'tant, IT-outsourcing mutaxassisi kabi kasblarni davlat bandlik tizimida ro'yxatga olish, ularni ijtimoiy himoya qilish mexanizmlari ishlab chiqilishi kerak.

3. **Ayollar va yoshlar uchun maxsus dasturlar joriy etish.** Ular orasida raqamli bandlik imkoniyatlari yuqori bo'lib, onlayn ish turlari orqali iqtisodiy mustaqillik va ijtimoiy faollik kuchayadi. Shuningdek, nogironligi bor shaxslar uchun moslashtirilgan masofaviy bandlik shakllari alohida e'tibor talab etadi.

4. **Moliyaviy savodxonlik va soliq imtiyozlarini kengaytirish.** Raqamli iqtisodiyotda faoliyat yuritayotganlar o'z daromadlarini rasmiylashtirish, soliqlarni to'lash va pensiya jamg'armalariga hissa qo'shish masalalarida to'liq ma'lumotga ega bo'lishi kerak. Shu bois raqamli moliyaviy xizmatlar va tushuncha kampaniyalari (awareness campaigns) yo'lga qo'yilishi maqsadga muvofiqdir.

5. **Monitoring va natijaviylikni baholash tizimini yaratish.** Har bir loyiha, har bir bandlik dasturi o'zining natijalari, ijobiy va salbiy jihatlari bilan baholanib borilishi zarur. Bu esa kelgusidagi siyosiy qarorlar uchun mustahkam asos bo'lib xizmat qiladi.

Yuqoridagilardan kelib chiqqan holda aytish mumkinki, raqamli iqtisodiyot sharoitida bandlikni ta'minlash – bu nafaqat iqtisodiy o'sish omili, balki ijtimoiy barqarorlikni ta'minlovchi kuchli mexanizm hamdir. O'zbekiston o'zining yosh, raqamli texnologiyalarni tez o'zlashtiruvchi aholisi, davlat tomonidan yaratilayotgan imkoniyatlari va xalqaro tajribalarni faol joriy etishi orqali bu borada katta salohiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Axborot texnologiyalari va kommunikatsiyalarini rivojlantirish vazirligi, 2022. *IT-kasblar bo'yicha o'quv kurslari dasturi*. Toshkent.
2. Bandlik va kambag'allikni qisqartirish vazirligi, 2023. *Masofaviy bandlik va onlayn ish o'rinlari bo'yicha hisobot*. Toshkent.
3. Global Gig Economy Report, 2023. *Trends in digital freelancing and remote work*. Oxford Internet Institute.
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti, 2020. *Raqamli O'zbekiston – 2030 strategiyasi*. Toshkent.
5. OECD, 2022. *Digitalisation and employment: Policy approaches and labour market trends*. Paris: OECD Publishing.

6. Rasulov, S.M., 2020. *Raqamli iqtisodiyotda ish bilan ta'minlash va ijtimoiy barqarorlik*. Iqtisodiyot va moliya, 4(1). Toshkent.
7. Salimova, D.M., 2023. *Startaplarni qo'llab-quvvatlashning huquqiy asoslari*. Yuridik fanlar jurnali, 1(2). Toshkent.
8. Tursunov, N.R., 2021. *Raqamli transformatsiya va mehnat bozori*. Innovatsiyalar va Taraqqiyot, 2(5). Toshkent.
9. UNDP Uzbekistan, 2022. *Youth employment in the digital era: Challenges and opportunities*. Toshkent: BMT Taraqqiyot Dasturi.
10. World Bank, 2021. *The future of work in the digital economy*. Washington, DC: World Bank Publications.